

ПРОГРАМА
претендента на посаду ректора
Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка

Булави
Леоніда Миколайовича

Девіз:

**«Роби, що можеш, з тим що маєш,
і там де ти є» (Т.Рузвельт)**

Головне завдання:

ПНПУ імені В.Г. Короленка потрібно не тільки повернути собі лідерство у підготовці, передусім, педагогічних працівників для роботи в закладах освіти у реаліях ХХІ століття, але стати нарешті справжнім університетом за духом і стилем діяльності

Пріоритети й стиль організації діяльності університету на посаді ректора:

- **Освітній процес є цілеспрямованим до потреб студента (головний принцип у європейському просторі вищої освіти);**
- **Роби сам (бери особисту відповідальність) і формуй колективи для досягнення конкретних цілей і виконання головного завдання;**
- **Реалізм у діяльності (прийняття оптимальних рішень на основі всебічного аналізу ситуації, з урахуванням попереднього досвіду діяльності й традицій внз);**
- **Пріоритет цінності кожної особистості – викладача, співробітника, студента, терпимості до точки зору іншої людини, пріоритет права;**
- **Дотримання принципу розподілу влади між керівництвом університету й підрозділів, вченою радою, колегіальними органами підрозділів;**
- **Прозорість всіх видів діяльності та вчасне висвітлення її основних результатів на сайті університету (у т.ч. фінансової діяльності);**
- **Підготовка кадрового резерву, виховання лідерських якостей;**
- **Педагогічний університет має всі можливості функціонувати, як центр неперервної педагогічної освіти в регіоні (включаючи всі її ланки);**
- **Заохочення всіх форм діяльності викладів, співробітників, здобувачів з метою реалізації їхнього творчого потенціалу.**

Звернення до колективу викладачів, здобувачів освіти, співробітників університету

Окрім визначених Законом і Статутом університету завдань керівника вищого навчального закладу на його діяльність впливає внутрішня мотивація й раніше сформована система моральних, професійних та інших пріоритетів.

Тому розповім коротко про ті чинники й передумови, які призвели до подачі заяви на участь у конкурсі на заміщення вакантної посади ректора ПНПУ, для того, щоб були зрозумілішими пункти програми діяльності на цій посаді у разі мого обрання.

Народився я в 1959 році, в селищі Диканька Полтавської області в робітничій сім'ї. Наскільки себе пам'ятаю з самого раннього дитинства, світом моїх захоплень були географія, природа та історія. У віці років чотирьох прийшов у відчай і навіть розплакався, коли зрозумів, що не встигну за своє життя побачити всі місця і всіх людей на Землі.

Після закінчення середньої школи в 1976 році обрав спеціальність «географія та біологія» в одному із двох педінститутів України, які готували вчителів за таким поєднанням спеціальностей – Мелітопольському. З першого курсу ми прикріпились до певного 5-го класу, всі роки навчання виконували функції помічника класного керівника саме цього класу, а на 4-му курсі, коли вони були 8-класниками, проходили першу педагогічну практику. На 2-му курсі був комісаром студентських будівельних загонів інституту, на третьому став єдиним у виші ленінським стипендіатом (стипендія становила 100 руб. Замість звичайних 40), та головою студентського наукового товариства.

Оскільки статус стипендіата й активіста дозволяв працювати за індивідуальним планом, то по 3-4 літні місяці проводив в геологічних експедиціях у Прибайкаллі, тайзі Єнісейського кряжу, верхів'ях Колими, горах Копетдаг у Туркменії тощо. Як голова студентської асоціації дослідницького туризму в СРСР весь цей час організовував збір і обмін наочністю для майбутньої роботи учителями географії та в школі.

Після закінчення інституту з «червоним дипломом» була пропозиція залишитися на роботі в інституті в якості лаборанта, але ще залишався романтиком і вважав за потрібне піти працювати в школу. Отримав направлення до міста Дніпропетровська, але у зв'язку з незабезпеченістю житлом, працював у приміській заповідній зоні, у сільській школі на посаді вчителя географії, біології, хімії та керівника туристичного гуртка.

Коли в 1982 р. було прийнято рішення надати Дніпропетровську статус міста-мільйонера, й передмістя приєднали до міста, був призваний до армії, де дослужився до посади старшини роти. Навесні 1984 року написав із армії лист до завідувача кафедри географії та геології Криворізького педінституту, де щойно відкрилась спеціальність «географія», отримав пропозицію приїхати на співбесіду, миттєво звільнився з армії і як був, у шинелі, постав перед студентами.

Після двох років роботи вступив до аспірантури Київського педінституту, вчасно захистив кандидатську дисертацію зі спеціальності «фізична географія, геохімія і геофізика ландшафту», та довідався влітку 1989 року, що в рідній Полтаві відкривається спеціальність «географія та біологія» (потім передумали й замінили її на спеціальність «історія та географія»). Пошук варіантів обміну житла із Кривого Рогу на Полтаву зайняв 3 роки. За цей час став доцентом. А коли отримав пропозицію ректора зайняти посаду завідувача кафедри, тут же пощастило з обміном квартири. І з 1992 року вже 24-й рік працюю в нашому закладі, 7 років на посаді доцента, і 16 – на посаді завідувача новоутвореної кафедри географії та краєзнавства. Мав щастя підбирати кадри для неї із досвідчених і найбільш творчих учителів географії Полтави, які за роки роботи виростили в

чудових методистів, викладачів та керівників. У кінці вересня цього навчального року був переведений на посаду професора кафедри.

Детально вивчив його історію, зокрема видано 2 монографії та збірник наукових праць. Багатьох персоналій із далекого минулого відчую як ніби знайомих людей, зібрав фото матеріали, біля 2 років веду сторінку «Історія Полтавського педуніверситету» на фейсбук.

За роки роботи в Полтаві видав 16 навчальних посібників і підручників, у т.ч. з грифом МОН, займався питаннями методики навчання фізичної географії та краєзнавства тощо.

Із 2002 року був членом науково-методичної ради МОН з географічної освіти та співавтором проекту нового варіанту Галузевого стандарту вищої освіти в редакції 2009/10 року.

Але коли наш університет почали безкінечно перевіряти різні інстанції, а кафедру в підготовці до цих перевірок – внутрішні перевіряльники, то вирішив розібратися: чому ж замість реального освітнього процесу доводиться займатися паперами і їхнім безкінечним переписуванням? Чому головним змістом роботи викладача все в більший мірі стає виконання вигаданим кимось формальних вимог? Чому все менше залишається часу для творчих досліджень і удосконалення змісту навчальних курсів? Відклав роботу над докторською дисертацією, почав вивчати зміст Болонського процесу в оригіналі, проекти Тюнніг та інші документи Європейської комісії і ЮНЕСКО. Ця зацікавленість вивела на співпрацю з опозиційним тоді політиком Лілією Михайлівною Гриневич, яка долучила мене до роботи над деякими аспектами підготовки проекту Закону «Про вищу освіту» та над Концепцію неперервної педагогічної освіти. Однією із найголовніших своїх пропозицій, яка до сих пір є в діючій Концепції – це підготовка «наскрізного магістра» педагогічної освіти (починаючи з першого курсу). На жаль, Лілія Михайлівна і її політсила, на умовах політичного компромісу, домовилися про підтримку законопроекту про освіту розробленого комісією на чолі з М.З.Згуровським, і в кінцевий документ положення про «наскрізного магістра з педосвіти» не потрапило, оскільки проти цього виступили представники класичних університетів (які втратили б право присвоювати кваліфікацію вчителя своїм випускникам).

З того ж 2012 року брав участь у роботі декількох неформальних громадських груп з проблем вищої освіти, у тому числі з познайомився з групою молодих активістів аналітичного «Центру дослідження суспільства», яким тоді керувала Інна Совсун (а зараз центром ЦЕДОС керує Єгор Стадний). Узимку 2014 року, коли Інна Романівна стала першим заступником міністра освіти і науки України, запрошений нею до групи позаштатних радників, і мав честь працювати разом із визнаними аналітиками й фахівцями в галузі європейської освітньої політики професором Юрієм Рашкевичем та директором науково-методичного центру організації освітнього процесу КНУ ТШ Андрієм Гожином.

Група працювала 1,5 роки. За цей час були переглянуті і рекомендовані до відміни десятки застарілих актів, які заважали розвиткові освіти. Підготовлено ряд проектів Постанов, Наказів МОН і методичних листів. Серед того, чим горджуся – методичний Лист щодо особливостей організації освітнього процесу в 2015/2016 н.р., проект переліку спеціальностей з галузі знань 01 Освіта, який укладався в процесі сильного супротиву. У тому ж році було написано положення про організацію роботи екзаменаційних комісій (замість Положення про ДЕК), яке реалізовано і в нашому університеті, та ряд інших. Ця робота забирала багато часу й сил.

Почав працювати разом із членами національної команди експертів з реформування вищої освіти. За підтримки Британської та Американської рад в Україні та національного

Еразмус+ офісу в Україні, за організаторської ролі Інституту вищої освіти НАПНУ на чолі з професором Світланою Калашніковою, упродовж осені – початку зими 2015/16 року проведено кілька семінарів і тренінгів. Результатом роботи були методичні рекомендації до розробки стандартів вищої освіти та укладання освітніх програм опублікованих під егідою МОН, співавтором яких я є. За завданням національної команди розробив також проект стандарту вищої освіти зі спеціальності 014 Середня освіта, який опублікований на ресурсі заснованої мною інтернет-групи з проектування стандартів вищої освіти, що налічує 280 членів.

Залучався до розробки порівняльної таблиці переліків (яка містить для педуніверситетів як потенційні позитивні риси й дуже великі ризики щодо їхнього подальшого існування, на чому далі зупинюсь детальніше), та до підготовки проекту Наказу МОН про поєднання педагогічних спеціальностей і спеціалізацій, для навчання за якими надається державне замовлення в 2016 році, вирішення інших проблем (одна з яких – проблема того що початкова кваліфікаційна категорія учителя присвоюється відтепер тільки випускникам магістратури, а бакалавр знову отримує статус неповної вищої освіти без права на присвоєння категорії) тощо.

Рекомендований командою експертів та ректоратом нашого університету для конкурсу до обрання в Науково-методичну ради МОН та 16.02.2016 р. був обраний до неї.

Також є членом експертної групи «Освіта» спілки громадських організацій «Реанімаційний пакет реформ», в останній час займався експертизою проекту змін до Закону «Про вищу освіту» та Закону «Про освіту». За час роботи в названих громадських організаціях пропрацював великий обсяг інформації з питань управління вищою освітою та збирався в найближчі роки продовжити діяльність як експерта з вищої освіти в міжнародних та всеукраїнських організаціях, методичній комісії вченої ради ПНПУ (в поєднанні з освітньою й науковою діяльністю). Отриману інформацією (іноді ще на стадії проектів) направляв для розгляду й реагування керівництву університету, Н.М.Савельєвій.

МОН покладає на наш колектив сподівання, що він стане провідним педагогічним університетом України, бо представники жодного іншого аналогічного закладу не проявили великого інтересу до питань реформування системи вищої педагогічної освіти в Україні, відповідно до міжнародних зобов'язань.

На якомусь етапі прийшло розуміння, що ні міжнародні експерти з досить значним тягарем євробюрократії, ні найвищі керівники МОН, ні комітету ВР з освіти й науки не є всезнаючими, але вони доступні для дискусії і конструктивних пропозицій. Тому принцип моєї діяльності – не очікувати Законів, Постанов, Наказів, щоб виконувати чи критикувати, а брати участь у їхньому поліпшенні й формувати нові цивілізовані умови взаємин у державі, національному освітньому середовищі та в конкретному навчальному закладі.

Так в чому ж полягає суть реформ? Вона дуже проста й полягатиме в намаганнях змістити систему цінностей: цінності окремої особистості – будь то викладач, працівник допоміжних структур чи студент, терпимості до точки зору іншої людини, пріоритет права у т.ч. на творче ставлення до власної діяльності й відповідальність за її результати, принцип розподілу влади.

Як не дивно, саме ціннісний аспект вважаю чи не найголовнішим у діяльності ректора.

Після пропозиції МОН наступного дня розмовляв з чотирма викладачами нашого університету, до того ж, не рядовими. Їхня перша реакція дуже показова:

- *Ви наклали хрест на будь-яких своїх подальших перспективах у нашому університеті. і якщо будете звільнені не відразу, то на наступний термін на роботу ми Вас точно не оберемо;*

- Подумайте про дружину, дітей і внуків, за нами стоять такі люди...
- Так, я знаю про Вашу діяльність, але зобов'язаний X (Y) і буду голосувати за....
- Та мені все-одно, тільки була б стабільність і робота.

Ці попередження чомусь не налякали мене, оскільки впевнений, що знайду інший спосіб самореалізації й буду отримати задоволення від усього, чим би не займався.

Але вони свідчать про стійкий феодальний стереотип відносин і поведінки. Ректор розглядається як феодал, який особисто розподіляє блага у вигляді ставок та посад; який, у свою чергу, комунікує з місцевими феодалами-«кришею» в інших державних органах; посада має також сакральний відблиск, і до ректора на день народження обов'язково потрібно приходити з поклоном і подарунками; ректор має думати за всіх, забезпечувати благоденствіє підданих, які бачать, передусім, особисті вузькі інтереси, демонструють покірність, а поза очі... як водиться....

Зрозуміло, що будь-який колектив – це клубок зобов'язань, залежностей та інших зв'язків. Але спостерігаємо і відчуженість від прийняття рішень у певної частини викладачів (що накажуть, те й робитимемо) і прояви патерналізму – з іншого (нехай начальство за нас думає). Проте в цілому в університеті склався інтелектуально й функціонально потужний колектив, творча енергія якого не завжди повно використовується на загальне благо.

Тому хотілося б дещо нагадати про поняття «управління внз». У діючому Законі «Про вищу освіту» дійсно ректор має великі повноваження. В зарубіжних внз, як правило, реальну владу має наглядова рада, яка визначає фінансову політику й призначає ректора, як найнятого менеджера (бувають випадки, коли ректор виконує представницькі функції).

У нашому ж Законі роль колегіальних органів дещо зросла, але система впливів і противаг вибудована не повністю, й ректор ще зберігає напівфеодальний статус.

Але йде робота над новим Законом «Про освіту», *ст. 21.2 проекту якого передбачає:*

1. Управління вищим навчальним закладом здійснюють:

- керівник внз;
- вчена рада;
- керівники структурних підрозділів;
- колегіальні органи управління структурних підрозділів;
- органи громадського самоврядування;
- інші посадові особи та органи управління, визначені статутом.

Причому жоден керівник закладу чи підрозділу не має права очолювати колегіальний орган.

Причому, розподіл влади тягне за собою і перерозподіл відповідальності.

Багато було розмов щодо автономії внз. Можливості для неї існують. Не надто великі (я, наприклад, відчуваю їхні краї в адміністративному й академічному відношенні, а в фінансовому відношенні її майже не існує). Багато розмов про Наглядову раду, як панацею. Але скільки б ми про неї не говорили – реальністю для державних внз є те, що його наглядовою радою є МОН. І МОН, як фактично мажоритарний акціонер (а питання акціонування внз розглядається) має право на призначення членів наглядової ради – аж до передачі їй функцій оперативного управління закладом і призначення до 6 місяців виконувача обов'язки ректора. Тому з власником потрібно комунікувати активно і не тільки в безумовному виконанні його Наказів, але й допомагати йому ефективно виконувати покладені на нього функції управління в галузі освіти й науки. Активнішого зворотного зв'язку, власне, від нас вони й хочуть. А спільної роботи попереду ще багато. Потрібно прийняти вкрай важливу Постанову про стипендіальне забезпечення, про неперервну педагогічну освіту (яка робить професії педагогів регульованими) тощо.

Потрібно розуміти, що за Законом про державну службу в МОН є політичне керівництво, яке може бути змінним, і державні службовці, в якості роботи яких бачимо прогрес і бажання співробітничати з ВНЗ.

Тепер щодо місця нашого закладу в системі вищої освіти України. Зважаючи на економічні проблеми, які переживає держава, переведення підготовки фахівців з галузі «Освіта» до числа регульованих професій накладає певне обмеження на автономію ВНЗ, але все ж дає значні гарантії на державне фінансування, залежне від показників їхньої діяльності. Ми зараз ведемо мову з групами, які займаються розробкою рейтингів для МОН з тим, щоб рейтингування відбувалося не тільки за загальними для всіх ВНЗ критеріями, але й для кожної категорії ВНЗ – за специфічними показниками.

Зараз, як ніколи раніше, у нас є нагода стати справжнім університетом, про який мріялося. Правда, дещо запізно, коли для цього недостатньо фінансових можливостей. Ми, повторюю, повинні бути реалістами. Про що йде мова? Виключно педагогічних університетів у Європі стало мало. В одних країнах, як Німеччина Франція, підготовка учителів здійснюється, переважно, в класичних та інших університетах за особливо побудованими освітніми програмами, де бакалаврська трирічна підготовка є теоретичною, часто – з метою теоретичної підготовки до викладання 2-3 шкільних предметів. Після отримання диплома бакалавра широкого профілю в магістратурі здійснюється професійна підготовка впродовж 2-х років, потім – своєрідна педагогічна інтернатура (практика не менше ніж у 2-х школах), і вже потім – допуск до ліцензування чи атестації; у Фінляндії потрібно мати закінчену магістерську підготовку й 1-1,5 різні курси педагогічної підготовки, щоб претендувати на допуск до ліцензування. Ближча до бажаної нам система в Краківському педагогічному університеті, а в Україні в КНУ імені Б.Грінченка.

«Краківська» система полягає в її студентоцентричності - можливості здобувати освіту за певною індивідуальною траєкторією і змінювати її. (До речі, наш Закон не вказує термін навчання на кожному рівнем освіти, але підзаконні акти стримують формування індивідуальної траєкторії навчання студента. І над цим ми будемо працювати).

Умовно здобувачів освіти – студентів можна розділити на 3 категорії (якщо це не так, то прошу потім поправити), за бажаннями щодо реалізації потреб кожного в навчанні.

- 1) Бажаючи стати педагогічними працівниками, за можливістю працевлаштування;
- 2) Бажаючи отримати якнайлегшим способом диплом про вищу освіту;
- 3) Ті, які сподіваються, перш за все, на наукову чи не педагогічну професійну підготовку в університеті.

Усім трьом категоріям повинна бути надана така можливість, але на різних умовах. Причому, більш детально це питання потрібно обговорювати, але є уява щодо алгоритму вирішення проблеми.

Що стосується першої категорії, то мені особисто більше імponує французька модель підготовки вчителя. Але в наших реальних умовах і традиціях вона буде суттєво скорегованою, і потребуватиме отримання відповідей на багато питань – шляхом консультацій, круглих столів, анкетування студентів. Одноосібного рішення не буде. Можу тільки виокремити основні пункти: підготовка повинна бути якомога більше практично спрямованою, зокрема, шляхом безпосереднього контакту студента з об'єктами майбутньої професійної діяльності; потрібно зменшувати деталізованість теоретичних курсів, продумати ще раз послідовність вивчення навчальних дисциплін тощо. Все це ми маємо робити вже в найближчі місяці – в зв'язку з новим механізмом підготовки освітніх програм, і їхнього концентрованого виразу – навчальних планів.

Але з можливістю корегувати їх у наступному. У навчальних групах цієї категорії, в принципі, не повинно бути здобувачів освіти що навчаються за держзамовленням, які часто-густо заявляють: «Я до школи не піду, поставте мені 60».

Нагальна проблеми: МОН заявляє, що буде надавати держзамовлення тільки за профілем внз. Для нас – на педагогічні спеціальності. Але трапилася біда: педагогічних університетів 17-ть, а подали заявки на обмін ліцензії з розподілом на педагогічні спеціальності 77 внз. Слід категорично наполягати на тому, щоб держзамовлення отримували тільки внз, які за статутом є педагогічними. Інакше – колапс системи підготовки педагогічних працівників.

ЗМІНИ У РОБОТІ УНІВЕРСИТЕТУ НЕМИНУЧІ, ХОЧИМО МИ ТОГО ЧИ НІ. НА ЦЕ Є РЯД ДЕМОГРАФІЧНИХ, ЕКОНОМІЧНИХ ТА ІНШИХ ОБ'ЄКТИВНИХ ПРИЧИН. До речі, в 2017 році буде розглядатися питання про продовження чи скасування статуту національного в нашому університеті.

Ви побачите окремі пазли, якими є програми кожного кандидата. Вибір за Вами, й цілком справедливо тут застосування афоризму, що кожен народ має того керівника, на якого він заслуговує. Разом з тим, якщо ви побачите, що ці пазли можна скласти в цілісну картину-систему. Яка б разом працювала на користь університету, то не бачу перепон для цього, й пізніше, за результатами таку картину міг би озвучити. У жодному разі не можна допустити, щоб відмінності в програмах та особистісних позиціях претендентів у подальшому відіграли дестабілізуючу роль для колективу університету, як це було 7 років тому. Зі свого боку, якщо не буду обраним, то пропонуватиму переможцеві виборів свою підтримку й сприяння з тим досвідом і можливостями, які зараз маю..